

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Гігієна та екологія. Громадське здоров'я
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Навчально-науковий медичний інститут. Кафедра громадського здоров'я
Розробник(и)	Ясенюк Вікторія Олександрівна, Васильєв Юрій Костянтинович
Рівень вищої освіти	Другий рівень вищої освіти, НРК – 7 рівень, QF-LLL – 7 рівень, FQ-EHEA – другий цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	2 тижнів протягом 12-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг становить 5 кред. ЄКТС, 150 год. Для денної форми навчання 60 год. становить контактна робота з викладачем (60 год. практичних занять), 90 год. становить самостійна робота.
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для освітньої програми "Педіатрія"
Передумови для вивчення дисципліни	"Крок-1", - Необхідні знання з: латинської мови та медичної термінології, медичної біології, фізіології, гістології, цитології та ембріології, біологічної та біоорганічної хімії, мікробіології, вірусології та імунології, патоморфології, патофізіології, гігієни, екології, радіології,
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни "Гігієна та екологія. Громадське здоров'я" є підготовка висококваліфікованих лікарів-педіатрів із набуттям ними розуміння основних засад профілактичної медицини, здатних розв'язувати складні задачі та вирішувати проблеми з питань профілактики захворювань

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Гігієна та екологія

<p>Тема 1 Законодавчі основи організації та проведення нагляду за санітарним станом об'єктів довкілля і здоров'ям людей.</p> <p>Законодавчі основи організації та проведення нагляду за санітарним станом об'єктів довкілля і здоров'ям людей. Методика складання і ведення основної обліково-звітної документації обласного лабораторного центру МОЗ України.</p>
<p>Тема 2 Вплив факторів навколишнього середовища на організм людини та здоров'я населення</p> <p>Комплексна оцінка стану навколишнього середовища. Гігієнічна оцінка потенційного ризику впливу факторів навколишнього середовища на організм людини і здоров'я населення. Фізичні та хімічні чинники навколишнього середовища. Принципи гігієнічного нормування. Інструментальні методи гігієнічного дослідження.</p>
<p>Тема 3 Гігієна води та водопостачання населених місць.</p> <p>Методика санітарного обстеження джерел водопостачання та відбору проб води для бактеріологічного та санітарно-хімічного дослідження. методика оцінки питної води. Методи та засоби очистки води.</p>
<p>Тема 4 Захворювання, фактором ризику розвитку яких є вода.</p> <p>Захворювання, фактором ризику розвитку яких є вода, їх класифікація. Профілактика інфекційних і неінфекційних захворювань населення, що розповсюджуються водним шляхом.</p>
<p>Тема 5 Санітарна охорона ґрунту та очищення населених місць.</p> <p>Санітарна охорона ґрунту та очищення населених місць. Профілактика інфекційних і неінфекційних захворювань населення, фактором розповсюдження яких може бути ґрунт.</p>
<p>Тема 6 Гігієна населених місць</p> <p>Гігієна планування населених місць. Гігієна житлових і громадських будівель та споруд. Гігієнічне значення фізичних чинників в умовах населених місць.</p>
<p>Тема 7 Харчування в профілактичній медицині. Лікувальне харчування.</p> <p>Теоретичні аспекти профілактики аліментарних та аліментарно-зумовлених захворювань. Гігієнічні основи лікувально-дієтичного та лікувально-профілактичного харчування</p>
<p>Тема 8 Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням. Харчові отруєння.</p> <p>Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням. Харчові отруєння як гігієнічна проблема. Методика розслідування випадків харчових отуень. Організація харчування в лікувально-профілактичних закладах та на промислових підприємствах.</p>
<p>Тема 9 Гігієна дітей та підлітків</p> <p>Методи дослідження та оцінка впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я дітей та підлітків. Фізичний розвиток як важливий критерій оцінки стану здоров'я дітей та підлітків. Методика гігієнічної оцінки умов навчання і виховання дітей та підлітків і організації навчально-виховного процесу у закладах освіти.</p>

<p>Тема 10 Гігієна праці</p> <p>Законодавчі основи проведення санітарного нагляду в галузі гігієни праці. Гігієнічна оцінка факторів трудового процесу та виробничого середовища. Гігієна та охорона праці медичних працівників. Методика розслідування випадків гострих та хронічних професійних отруєнь та захворювань.</p>
<p>Тема 11 Гігієна лікувально-профілактичних закладів</p> <p>Особливості гігієнічних вимог до планування та експлуатації лікувально-профілактичних закладів. Гігієнічна оцінка умов перебування хворих в лікувально-профілактичних закладах.</p>
<p>Тема 12 Внутрішньо-лікарняні інфекції.</p> <p>Сучасні проблеми внутрішньо-лікарняних інфекцій. Причини, що сприяють росту захворюваності та поширенню ВЛІ. Основні джерела збудників ВЛІ. Етіологічні чинники ВЛІ. Мікробіологічний моніторинг у ЛПЗ Комплекс гігієнічних заходів щодопрофілактики ВЛІ, стратегії боротьби з розповсюдженням ВЛІ в Україні та країнах світу.</p>
<p>Тема 13 Радіаційна гігієна</p> <p>Закономірності формування променевого навантаження людини в місцях проживання, його гігієнічна оцінка та шляхи зниження. Радіаційна небезпека та протирадіаційний захист на об'єктах з радіаційно-ядерними технологіями. Гігієнічна оцінка протирадіаційного захисту персоналу і радіаційної безпеки пацієнтів при застосуванні радіонуклідів та інших джерел іонізуючих випромінювань в лікувальних закладах.</p>
<p>Тема 14 Організація гігієнічного забезпечення при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.</p> <p>Організація гігієнічного забезпечення при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Особливості тимчасового розміщення потерпілого населення та аварійно-рятувальних формувань. Організація санітарного нагляду за харчуванням і водопостачанням в умовах катастроф.</p>
<p>Тема 15 Проміжний модульний контроль</p> <p>Модуль 1. Гігієна та екологія</p>
<p>Модуль 2. Громадське здоров'я</p>
<p>Тема 16 Громадське здоров'я</p> <p>Громадське здоров'я в контексті міжнародної та національної політики. Основні принципи та засади. Завдання громадського здоров'я, його складові. Основні оперативні функції громадського здоров'я. Історія розвитку громадського здоров'я. Сучасні дефініції та терміни громадського здоров'я. Основні міжнародні документи у сфері громадського здоров'я.</p>

Тема 17 Поняття здоров'я та хвороби. Інтегральна оцінка стану здоров'я населення.

Поняття здоров'я та хвороби. Індивідуальне та громадське здоров'я. Поняття здоров'я та хвороби. Визначення здоров'я за ВООЗ. Індивідуальне, групове та громадське здоров'я. Поняття про потенціал громадського здоров'я. Ресурси здоров'я. Інтегральна оцінка стану здоров'я населення: - тривалість життя, скоригована інвалідність (DALY, Disability Adjusted Life Years); - очікувана тривалість життя, скоригована на інвалідність DALY (disability adjusted Life Expectancy); - очікувана тривалість здорового життя (HALE, Healthy Life Expectancy); - тривалість життя, скоригована на якість життя (QALE, Quality Adjusted Life Expectancy); - індекс розвитку людського потенціалу (HDI, Human Development Index).

Тема 18 Методика вивчення та оцінка демографічних показників.

Методика вивчення демографічних показників. Демографія як наука. Механічний і природний рух населення. Регіональні особливості народжуваності в Україні та сучасному світі. Загальна смертність, її провідні причини в різних регіонах, окремих країнах і Україні. Статеві-вікові та територіальні особливості показників смертності. Природний приріст населення. Документи, які використовуються для вивчення природного руху населення. Порядок реєстрації народжень і смертей в Україні. Середня очікувана тривалість життя. Смертність немовлят (малюкова смертність). Материнська смертність. Значення демографічних показників для оцінки стану здоров'я населення.

Тема 19 Захворюваність населення, методика її вивчення.

Поняття про захворюваність, мета її вивчення. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Поняття про захворюваність, мета її вивчення. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Види захворюваності, які вивчаються в Україні. Поняття про первинну, загальну, інфекційну, важливу неепідемічну, госпіталізовану захворюваність. Джерела інформації для вивчення окремих видів захворюваності. Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення. Методика визначення показників вказаних видів захворюваності, їх оцінка, регіональні особливості. Динаміка показників захворюваності.

Тема 20 Глобальний тягар хвороб.

Епідеміологія основних неінфекційних хвороб. Глобальний тягар хвороб в Україні та різних країнах світу. Сучасні погляди на найважливіші соціально значущі захворювання. Наслідки найважливіших хвороб для громадського здоров'я. Характеристика захворювань, найбільш значущих у ХХІ столітті. Вплив хвороб цивілізації на захворюваність та смертність населення в Україні та різних країнах світу. Хвороби системи кровообігу. Цукровий діабет. Туберкульоз. ВІЛ/СНІД. Новоутворення. Проблеми надлишкової ваги та ожиріння. Хронічні обструктивні захворювання легень (ХОЗЛ). Екологічне здоров'я. Проблеми міжнародного здоров'я.

Тема 21 Фактори ризику основних неінфекційних хвороб. Сучасні проблеми інфекційних хвороб.

Фактори, що провокують виникнення цивілізаційних хвороб, основні фактори, що зумовлюють їх розвиток. Соціальні, біологічні та психологічні проблеми їх виникнення. Сучасні проблеми інфекційних хвороб, фактори їх виникнення та розповсюдження. Способи захисту населення від інфекційних захворювань. Економічні витрати, пов'язані із захворюваністю населення. Система громадського здоров'я як основний інструмент впливу держави на контроль стану здоров'я населення країни.

Тема 22 Поняття про спосіб життя. Здоровий спосіб життя. Промоція здоров'я.

Поняття про здоровий спосіб життя. Промоція здоров'я. Формування та організація здорового способу життя та його значення для збереження та зміцнення здоров'я населення. Санологія та валеологія. Завдання та зміст роботи центрів громадського здоров'я, їх взаємодія з закладами охорони здоров'я. Методи та засоби медико-гігієнічного навчання та виховання населення.

Тема 23 Поняття профілактики. Основні види профілактики. Диспансеризація населення. Скринінг.

Поняття про профілактику. Рівні профілактики. Основні види профілактики. Розробка профілактичних програм. Правові засади профілактичних програм охорони громадського здоров'я в Україні. Диспансерний метод і його значення. Мета і завдання диспансеризації. Організація диспансеризації для різних груп населення. Медичні огляди. Види медичних оглядів. Поняття скринінгу. Критерії скринінгу. Вимоги до скринінгових тестів.

Тема 24 Види та рівні медичної допомоги.

Організація та зміст роботи різних видів медичних закладів. Номенклатура медичних закладів. Види та рівні медичної допомоги. Організація роботи центрів первинної медико-санітарної допомоги. Організація роботи амбулаторно-поліклінічних закладів. Організація роботи стаціонарів. Екстрена та невідкладна медична допомога. Паліативна та хоспісна допомога. Державна служба крові.

Тема 25 Проблеми жіночого та дитячого здоров'я. Репродуктивне здоров'я.

Основні проблеми жіночого здоров'я. Стан жіночого здоров'я в Україні та світі. Організація медичної допомоги майбутнім матерям. Медичні заклади, що надають допомогу жінкам. Визначення репродуктивного здоров'я. Значення репродуктивного здоров'я для процесів відтворення населення. Проблеми репродуктивного здоров'я. Когнітивні та психологічні установки репродуктивного здоров'я. Планування сім'ї. Вплив соціально-економічних факторів на стан репродуктивного здоров'я. Проблеми здоров'я дітей і підлітків. Стан дитячого і підліткового здоров'я в Україні. Організація медичної допомоги дітям і підліткам. Медичні заклади, що надають допомогу дитячому населенню. Профілактична спрямованість роботи медичних закладів, що надають допомогу дітям. Формування поведінки, що підтримує здоров'я. Система профілактичної освіти учнів.

Тема 26 Лікарська експертиза. Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.

Мета проведення різних видів медичної експертизи, заклади, які її здійснюють. Поняття тимчасової та стійкої втрати працездатності. Організація та порядок проведення експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності. Види тимчасової та стійкої втрати працездатності. Медичні заклади, що проводять експертизу тимчасової та стійкої втрати працездатності. Основні документи, які використовуються при експертизі тимчасової та стійкої втрати працездатності. Сучасні правила та особливості видачі листків непрацездатності. Інвалідність населення. Основні принципи проведення експертизи стійкої втрати працездатності (інвалідності). Групи інвалідності. Структура інвалідності населення. Поняття про реабілітацію, її види.

Тема 27 Базові системи охорони здоров'я

Системи охорони здоров'я в світі. Державна система охорони здоров'я на прикладі моделей Беверіджа та Семашка. Страхова модель медичного забезпечення населення на прикладі моделі Бісмарка. Ринкова (приватна) модель охорони здоров'я. Джерела фінансування різних моделей систем охорони здоров'я. Переваги та недоліки існуючих моделей системи охорони здоров'я. Розбудова національної системи охорони здоров'я України. Програма медичних гарантій населенню України. Національні стратегії охорони здоров'я та роль Всесвітньої організації охорони здоров'я у їх формуванні. Трансформація і модернізація систем охорони здоров'я в країнах світу. Медичне та соціальне страхування.

Тема 28 Менеджмент в охороні здоров'я. Управління якістю медичної допомоги.

Керівництво лікувальним закладом. Управління закладом охорони здоров'я. Управління проектами в галузі охорони здоров'я. Фінансовий менеджмент закладів охорони здоров'я. Аналіз господарської діяльності закладів охорони здоров'я. Оплата праці медичного персоналу в сучасних умовах. Бізнес-план медичного закладу. Маркетинг медичних послуг. Поняття про ринки в охороні здоров'я. Інформаційні системи і технології в медицині. Поняття якості медичної допомоги (ЯМД). Моделі управління ЯМД: професійна, бюрократична, індустріальна. Контроль якості у сфері охорони здоров'я. Ліцензування закладів охорони здоров'я. Акредитація медичних закладів. Сертифікація і стандартизація в охороні здоров'я на основі системи ISO 9000. Система якості медичної допомоги в закладі охорони здоров'я. Поняття про клінічний аудит. Внутрішній аудит як інструмент управління якістю медичної допомоги. Бенчмаркінг.

Тема 29 Поведінкові підходи до здоров'я. Поточний модульний контроль

Історія виникнення поведінкової економіки. Методи поведінкової економіки. Психологічні типи «гумани» та «економи». Теорія поштовхів («наджив»). Поведінкові чинники збереження здоров'я та виникнення хвороб. Типові приклади поведінки людей, зв'язаної з загрозами здоров'ю. Методи поведінкової економіки в профілактиці хронічних неінфекційних захворювань. Поведінкова економіка і донорство. Поведінкова економіка і здорове харчування.

Тема 30 Диференційний залік

Диференційний залік

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

PH1	Розуміти гігієнічні вимоги до планування та експлуатації лікувально-профілактичних закладів. Проводити оцінку гігієнічних умов перебування хворих в лікувально-профілактичних закладах.
PH2	Вміти планувати та втілювати систему санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.
PH3	Проводити аналіз епідеміологічної та медико-статистичні інформації, використовувати заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної профілактики
PH4	Вміти застосовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, статистичні методи аналізу даних для розв'язання складних задач охорони здоров'я.
PH5	Оцінювати вплив навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.
PH6	Вміти, на основі аналізу суспільних та особистих потреб, формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності
PH7	Оцінювати вплив гігієнічних факторів трудового процесу та виробничого середовища.
PH8	Розв'язувати складні задачі охорони здоров'я у широких або мультидисциплінарних контекстах, організовувати надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг.
PH9	Проводити аналіз діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я, забезпечення якості медичної допомоги і підвищення ефективності використання медичних ресурсів.
PH10	Демонструвати здатність управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, розробляти та реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері охорони здоров'я.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна.

Для спеціальності 228 Педіатрія:

ПР7	Визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні хворих на захворювання (за списком 2) в умовах закладу охорони здоров'я, вдома у хворого та на етапах медичної евакуації, в т.ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.
ПР16	Планувати та втілювати систему санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів виникнення та розповсюдження захворювань серед населення.
ПР17	Аналізувати епідеміологічний стан та проводити заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної профілактики інфекційних захворювань.

ПР18	Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію. Застосовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, статистичні методи аналізу даних для розв'язання складних задач охорони здоров'я.
ПР19	Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення.
ПР20	Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу суспільних та особистих потреб.
ПР21	Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.
ПР22	Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
ПР23	Управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, організувати роботу та професійний розвиток персоналу.
ПР25	Приймати ефективні рішення з проблем охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, враховувати соціальні, економічні та етичні наслідки.

7. Роль освітнього компонента у формуванні соціальних навичок

Загальні компетентності та соціальні навички, формування яких забезпечує навчальна дисципліна:

СН1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
СН2	Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичних ситуаціях.
СН3	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності
СН4	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
СН5	Здатність приймати обґрунтовані рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії.
СН6	Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій
СН7	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
СН8	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

8. Види навчальних занять

Тема 1. Законодавчі основи організації та проведення нагляду за санітарним станом об'єктів доквілля і здоров'ям людей.

<p>Пр1 "Законодавчі основи організації та проведення нагляду за санітарним станом об'єктів довкілля і здоров'ям людей." (денна)</p> <p>Законодавчі основи організації та проведення нагляду за санітарним станом об'єктів довкілля і здоров'ям людей. Методика складання і ведення основної обліково-звітної документації обласного лабораторного центру МОЗ України.</p>
<p>Тема 2. Вплив факторів навколишнього середовища на організм людини та здоров'я населення</p>
<p>Пр2 "Вплив факторів навколишнього середовища на організм людини та здоров'я населення" (денна)</p> <p>комплексна оцінка стану навколишнього середовища. Гігієнічна оцінка потенційного ризику впливу факторів навколишнього середовища на організм людини і здоров'я населення. Фізичні та хімічні чинники навколишнього середовища. Принципи гігієнічного нормування. Інструментальні методи гігієнічного дослідження.</p>
<p>Тема 3. Гігієна води та водопостачання населених місць.</p>
<p>Пр3 "Гігієна води та водопостачання населених місць." (денна)</p> <p>Методика санітарного обстеження джерел водопостачання та відбору проб води для бактеріологічного та санітарно-хімічного дослідження. методика оцінки питної води. Методи та засоби очистки води.</p>
<p>Тема 4. Захворювання, фактором ризику розвитку яких є вода.</p>
<p>Пр4 "Захворювання, фактором ризику розвитку яких є вода." (денна)</p> <p>Захворювання, фактором ризику розвитку яких є вода, їх класифікація. Профілактика інфекційних і неінфекційних захворювань населення, що розповсюджуються водним шляхом.</p>
<p>Тема 5. Санітарна охорона ґрунту та очищення населених місць.</p>
<p>Пр5 "Санітарна охорона ґрунту та очищення населених місць." (денна)</p> <p>Санітарна охорона ґрунту та очищення населених місць. Профілактика інфекційних і неінфекційних захворювань населення, фактором розповсюдження яких може бути ґрунт.</p>
<p>Тема 6. Гігієна населених місць</p>
<p>Пр6 "Гігієна населених місць" (денна)</p> <p>Гігієна планування населених місць. Гігієна житлових і громадських будівель та споруд. Гігієнічне значення фізичних чинників в умовах населених місць.</p>
<p>Тема 7. Харчування в профілактичній медицині. Лікувальне харчування.</p>
<p>Пр7 "Харчування в профілактичній медицині. Лікувальне харчування." (денна)</p> <p>Теоретичні аспекти профілактики аліментарних та аліментарно-зумовлених захворювань. Гігієнічні основи лікувально-дієтичного та лікувально-профілактичного харчування</p>
<p>Тема 8. Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням. Харчові отруєння.</p>

Пр8 "Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням. Харчові отруєння." (денна)

Санітарно-гігієнічний контроль за громадським харчуванням. Харчові отруєння як гігієнічна проблема. Методика розслідування випадків харчових отруєнь. Організація харчування в лікувально-профілактичних закладах та на промислових підприємствах.

Тема 9. Гігієна дітей та підлітків

Пр9 "Гігієна дітей та підлітків" (денна)

Методи дослідження та оцінка впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я дітей та підлітків. Фізичний розвиток як важливий критерій оцінки стану здоров'я дітей та підлітків. Методика гігієнічної оцінки умов навчання і виховання дітей та підлітків і організації навчально-виховного процесу у закладах освіти.

Тема 10. Гігієна праці

Пр10 "Гігієна праці" (денна)

Законодавчі основи проведення санітарного нагляду в галузі гігієни праці. Гігієнічна оцінка факторів трудового процесу та виробничого середовища. Гігієна та охорона праці медичних працівників. Методика розслідування випадків гострих та хронічних професійних отруєнь та захворювань.

Тема 11. Гігієна лікувально-профілактичних закладів

Пр11 "Гігієна лікувально-профілактичних закладів" (денна)

Особливості гігієнічних вимог до планування та експлуатації лікувально-профілактичних закладів. Гігієнічна оцінка умов перебування хворих в лікувально-профілактичних закладах.

Тема 12. Внутрішньо-лікарняні інфекції.

Пр12 "Внутрішньо-лікарняні інфекції" (денна)

Сучасні проблеми внутрішньо-лікарняних інфекцій. Причини, що сприяють росту захворюваності та поширенню ВЛІ. Основні джерела збудників ВЛІ. Етіологічні чинники ВЛІ. Мікробіологічний моніторинг у ЛПЗ. Комплекс гігієнічних заходів щодо профілактики ВЛІ, стратегії боротьби з розповсюдженням ВЛІ в Україні та країнах світу.

Тема 13. Радіаційна гігієна

Пр13 "Радіаційна гігієна" (денна)

Закономірності формування променевого навантаження людини в місцях проживання, його гігієнічна оцінка та шляхи зниження. Радіаційна небезпека та протирадіаційний захист на об'єктах з радіаційно-ядерними технологіями. Гігієнічна оцінка протирадіаційного захисту персоналу і радіаційної безпеки пацієнтів при застосуванні радіонуклідів та інших джерел іонізуючих випромінювань в лікувальних закладах.

Тема 14. Організація гігієнічного забезпечення при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Пр14 "Організація гігієнічного забезпечення при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій" (денна)

Організація гігієнічного забезпечення при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Особливості тимчасового розміщення потерпілого населення та аварійно-рятувальних формувань. Організація санітарного нагляду за харчуванням і водопостачанням в умовах катастроф.

Тема 15. Проміжний модульний контроль

Пр15 "Поточний модульний контроль" (денна)

Проміжний модульний контроль

Тема 16. Громадське здоров'я

Пр16 "Громадське здоров'я" (денна)

Громадське здоров'я в контексті міжнародної та національної політики. Основні принципи та засади. Завдання громадського здоров'я, його складові. Основні оперативні функції громадського здоров'я. Історія розвитку громадського здоров'я. Сучасні дефініції та терміни громадського здоров'я. Основні міжнародні документи у сфері громадського здоров'я.

Тема 17. Поняття здоров'я та хвороби. Інтегральна оцінка стану здоров'я населення.

Пр17 "Поняття здоров'я та хвороби. Інтегральна оцінка стану здоров'я населення." (денна)

Поняття здоров'я та хвороби. Індивідуальне та громадське здоров'я. Поняття здоров'я та хвороби. Визначення здоров'я за ВООЗ. Індивідуальне, групове та громадське здоров'я. Поняття про потенціал громадського здоров'я. Ресурси здоров'я. Інтегральна оцінка стану здоров'я населення: - тривалість життя, скоригована інвалідність (DALY, Disability Adjusted Life Years); - очікувана тривалість життя, скоригована на інвалідність DALY (disability adjusted Life Expectancy); - очікувана тривалість здорового життя (HALE, Healthy Life Expectancy); - тривалість життя, скоригована на якість життя (QALE, Quality Adjusted Life Expectancy); - індекс розвитку людського потенціалу (HDI, Human Development Index).

Тема 18. Методика вивчення та оцінка демографічних показників.

Пр18 "Методика вивчення та оцінка демографічних показників." (денна)

Методика вивчення демографічних показників. Демографія як наука. Механічний і природний рух населення. Регіональні особливості народжуваності в Україні та сучасному світі. Загальна смертність, її провідні причини в різних регіонах, окремих країнах і Україні. Статеві-вікові та територіальні особливості показників смертності. Природний приріст населення. Документи, які використовуються для вивчення природного руху населення. Порядок реєстрації народжень і смертей в Україні. Середня очікувана тривалість життя. Смертність немовлят (малюкова смертність). Материнська смертність. Значення демографічних показників для оцінки стану здоров'я населення.

Тема 19. Захворюваність населення, методика її вивчення.

Пр19 "Захворюваність населення, методика її вивчення." (денна)

Поняття про захворюваність, мета її вивчення. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Поняття про захворюваність, мета її вивчення. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Види захворюваності, які вивчаються в Україні. Поняття про первинну, загальну, інфекційну, важливу неепідемічну, госпіталізовану захворюваність. Джерела інформації для вивчення окремих видів захворюваності. Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення. Методика визначення показників вказаних видів захворюваності, їх оцінка, регіональні особливості. Динаміка показників захворюваності.

Тема 20. Глобальний тягар хвороб.

Пр20 "Глобальний тягар хвороб" (денна)

Епідеміологія основних неінфекційних хвороб. Глобальний тягар хвороб в Україні та різних країнах світу. Сучасні погляди на найважливіші соціально значущі захворювання. Наслідки найважливіших хвороб для громадського здоров'я. Характеристика захворювань, найбільш значущих у ХХІ столітті. Вплив хвороб цивілізації на захворюваність та смертність населення в Україні та різних країнах світу. Хвороби системи кровообігу. Цукровий діабет. Туберкульоз. ВІЛ/СНІД. Новоутворення. Проблеми надлишкової ваги та ожиріння. Хронічні обструктивні захворювання легень (ХОЗЛ). Екологічне здоров'я. Проблеми міжнародного здоров'я.

Тема 21. Фактори ризику основних неінфекційних хвороб. Сучасні проблеми інфекційних хвороб.

Пр21 "Фактори ризику основних неінфекційних хвороб. Сучасні проблеми інфекційних хвороб" (денна)

Фактори, що провокують виникнення цивілізаційних хвороб, основні фактори, що зумовлюють їх розвиток. Соціальні, біологічні та психологічні проблеми їх виникнення. Сучасні проблеми інфекційних хвороб, фактори їх виникнення та розповсюдження. Способи захисту населення від інфекційних захворювань. Економічні витрати, пов'язані із захворюваністю населення. Система громадського здоров'я як основний інструмент впливу держави на контроль стану здоров'я населення країни.

Тема 22. Поняття про спосіб життя. Здоровий спосіб життя. Промоція здоров'я.

Пр22 "Поняття про спосіб життя. Здоровий спосіб життя. Промоція здоров'я" (денна)

Поняття про здоровий спосіб життя. Промоція здоров'я. Формування та організація здорового способу життя та його значення для збереження та зміцнення здоров'я населення. Санологія та валеологія. Завдання та зміст роботи центрів громадського здоров'я, їх взаємодія з закладами охорони здоров'я. Методи та засоби медико-гігієнічного навчання та виховання населення

Тема 23. Поняття профілактики. Основні види профілактики. Диспансеризація населення. Скринінг.

Пр23 "Поняття профілактики. Основні види профілактики. Диспансеризація населення. Скринінг" (денна)

Поняття про профілактику. Рівні профілактики. Основні види профілактики. Розробка профілактичних програм. Правові засади профілактичних програм охорони громадського здоров'я в Україні. Диспансерний метод і його значення. Мета і завдання диспансеризації. Організація диспансеризації для різних груп населення. Медичні огляди. Види медичних оглядів. Поняття скринінгу. Критерії скринінгу. Вимоги до скринінгових тестів.

Тема 24. Види та рівні медичної допомоги.

Пр24 "Види та рівні медичної допомоги" (денна)

Організація та зміст роботи різних видів медичних закладів. Номенклатура медичних закладів. Види та рівні медичної допомоги. Організація роботи центрів первинної медико-санітарної допомоги. Організація роботи амбулаторно-поліклінічних закладів. Організація роботи стаціонарів. Екстрена та невідкладна медична допомога. Паліативна та хоспісна допомога. Державна служба крові.

Тема 25. Проблеми жіночого та дитячого здоров'я. Репродуктивне здоров'я.

Пр25 "Проблеми жіночого та дитячого здоров'я. Репродуктивне здоров'я" (денна)

Основні проблеми жіночого здоров'я. Стан жіночого здоров'я в Україні та світі. Організація медичної допомоги майбутнім матерям. Медичні заклади, що надають допомогу жінкам. Визначення репродуктивного здоров'я. Значення репродуктивного здоров'я для процесів відтворення населення. Проблеми репродуктивного здоров'я. Когнітивні та психологічні установки репродуктивного здоров'я. Планування сім'ї. Вплив соціально-економічних факторів на стан репродуктивного здоров'я. Проблеми здоров'я дітей і підлітків. Стан дитячого і підліткового здоров'я в Україні. Організація медичної допомоги дітям і підліткам. Медичні заклади, що надають допомогу дитячому населенню. Профілактична спрямованість роботи медичних закладів, що надають допомогу дітям. Формування поведінки, що підтримує здоров'я. Система профілактичної освіти учнів.

Тема 26. Лікарська експертиза. Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.

Пр26 "Лікарська експертиза. Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності" (денна)

Мета проведення різних видів медичної експертизи, заклади, які її здійснюють. Поняття тимчасової та стійкої втрати працездатності. Організація та порядок проведення експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності. Види тимчасової та стійкої втрати працездатності. Медичні заклади, що проводять експертизу тимчасової та стійкої втрати працездатності. Основні документи, які використовуються при експертизі тимчасової та стійкої втрати працездатності. Сучасні правила та особливості видачі листків непрацездатності. Інвалідність населення. Основні принципи проведення експертизи стійкої втрати працездатності (інвалідності). Групи інвалідності. Структура інвалідності населення. Поняття про реабілітацію, її види.

Тема 27. Базові системи охорони здоров'я

Пр27 "Базові системи охорони здоров'я" (денна)

Системи охорони здоров'я в світі. Державна система охорони здоров'я на прикладі моделей Беверіджа та Семашка. Страхова модель медичного забезпечення населення на прикладі моделі Бісмарка. Ринкова (приватна) модель охорони здоров'я. Джерела фінансування різних моделей систем охорони здоров'я. Переваги та недоліки існуючих моделей системи охорони здоров'я. Розбудова національної системи охорони здоров'я України. Програма медичних гарантій населенню України. Національні стратегії охорони здоров'я та роль Всесвітньої організації охорони здоров'я у їх формуванні. Трансформація і модернізація систем охорони здоров'я в країнах світу. Медичне та соціальне страхування.

Тема 28. Менеджмент в охороні здоров'я. Управління якістю медичної допомоги.

Пр28 "Менеджмент в охороні здоров'я. Управління якістю медичної допомоги" (денна)

Керівництво лікувальним закладом. Управління закладом охорони здоров'я. Управління проектами в галузі охорони здоров'я. Фінансовий менеджмент закладів охорони здоров'я. Аналіз господарської діяльності закладів охорони здоров'я. Оплата праці медичного персоналу в сучасних умовах. Бізнес-план медичного закладу. Маркетинг медичних послуг. Поняття про ринки в охороні здоров'я. Інформаційні системи і технології в медицині. Поняття якості медичної допомоги (ЯМД). Моделі управління ЯМД: професійна, бюрократична, індустріальна. Контроль якості у сфері охорони здоров'я. Ліцензування закладів охорони здоров'я. Акредитація медичних закладів. Сертифікація і стандартизація в охороні здоров'я на основі системи ISO 9000. Система якості медичної допомоги в закладі охорони здоров'я. Поняття про клінічний аудит. Внутрішній аудит як інструмент управління якістю медичної допомоги. Бенчмаркінг.

Тема 29. Поведінкові підходи до здоров'я. Поточний модульний контроль

Пр29 "Поведінкові підходи до здоров'я. Поточний модульний контроль" (денна)

Історія виникнення поведінкової економіки. Методи поведінкової економіки. Психологічні типи «гумани» та «економи». Теорія поштовхів («наджив»). Поведінкові чинники збереження здоров'я та виникнення хвороб. Типові приклади поведінки людей, зв'язаної з загрозами здоров'ю. Методи поведінкової економіки в профілактиці хронічних неінфекційних захворювань. Поведінкова економіка і донорство. Поведінкова економіка і здорове харчування.

Тема 30. Диференційний залік

Пр30 "Диференційний залік" (денна)

Диференційний залік

9. Стратегія викладання та навчання

9.1 Методи викладання та навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Проблемне навчання
МН2	Практикоорієнтоване навчання
МН3	Навчання на основі досліджень (RBL)

МН4	Електронне навчання
МН5	Самостійне навчання

Викладання дисципліни відбувається із застосуванням сучасних методів навчання (CBL, TBL, RBL), які сприяють не тільки розвитку фахових здібностей, а й стимулюють до творчого мислення

Набуття студентами soft skills здійснюється протягом усього періоду вивчення дисципліни. Здатність до аналітичного та критичного мислення, роботі в команді, наполегливість формується під час практикоорієнтованого навчання, знання та розуміння предметної області здобувається протягом практик та самонавчання. Навчання на основі досліджень навчить основам доказової медицини методикам пошуку науково обґрунтованої літератури, формування наукового світогляду, всебічному професійному зростанню, розширить їх можливості для самореалізації у фаховій, практичній та науковій площині. Електронне та самостійне навчання стимулює здатність до використання інформаційних технологій майбутнього лікаря-педіатра.

9.2 Види навчальної діяльності

НД1	Підготовка до практичних занять
НД2	Підготовка до об'єктивного структурованого клінічного іспиту
НД3	Виконання індивідуальних розрахунково-аналітичних завдань
НД4	Підготовка до Крок-2
НД5	Електронне навчання у системах (Zoom, MIX.sumdu.edu.ua)

10. Методи та критерії оцінювання

10.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$170 \leq RD \leq 200$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$140 \leq RD < 169$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$120 \leq RD < 139$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 119$

10.2 Методи поточного формативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок

<p>МФО1 Оцінювання рівня теоретичної підготовки</p>	<p>Оцінка набутих теоретичних знань за результатами лекційних занять із тематики дисципліни. Проводиться на кожному практичному занятті відповідно конкретним цілям кожної теми на основі комплексного оцінювання діяльності студента, що включає контроль рівня теоретичної підготовки, виконання самостійної роботи згідно тематичного плану</p>	<p>Протягом усього періоду вивчення дисципліни</p>	<p>Зворотний зв'язок спрямований на підтримку самостійної роботи студентів, виявлення недоліків та оцінку рівня набутих теоретичних знань</p>
<p>МФО2 Настанови викладача в процесі виконання практичних завдань</p>	<p>У настановах розкриваються методи педагогічного контролю за професійною діяльністю здобувачів. Ефективність визначається дотриманням усіх етапів виконання практичних завдань. Результативністю сформованості необхідних практичних умінь і навичок залежить від рівня сформованості практичної компетентності.</p>	<p>Протягом усього періоду вивчення дисципліни</p>	<p>Пряме та непряме спостереження за роботою здобувачів</p>
<p>МФО3 Експрес-тестування</p>	<p>Метод ефективної перевірки рівня засвоєння знань, умінь і навичок із навчальної дисципліни. Тестування дозволяє перевірити рівень підготовки студента до заняття, підготуватися до ліцензійного іспиту "КРОК-2".</p>	<p>Протягом усього періоду вивчення дисципліни</p>	<p>На практичному занятті студент отримує одну інтегральну оцінку, за тестування та теоретичне опитування по 4-х бальній шкалі, яка потім трансформується в бали.</p>
<p>МФО4 Надання зворотного зв'язку про результати перевірки виконання індивідуальних завдань здобувачем</p>	<p>Викладач під час виконання індивідуально дослідницького проекту консулює та направляє хід роботи, що активізує залучення до дослідницької діяльності сприяє формуванню їхнього наукового світогляду, працездатності, ініціативності тощо.</p>	<p>Протягом усього періоду вивчення дисципліни</p>	<p>Усні коментарі викладача.</p>
<p>МФО5 Самостійне виконання студентами ситуаційних завдань на практичних заняттях та їх обговорення.</p>	<p>Самостійне виконання студентами ситуаційних завдань на практичних заняттях та їх обговорення.</p>	<p>Протягом усього періоду вивчення дисципліни</p>	<p>Усні коментарі викладача.</p>

10.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок
МСО1 Загальний бал за поточну успішність з дисципліни	Формує навички самостійної діяльності в студентів, спонукає до прагнення пошукового пізнання. Стимулює студентів до роботи з необхідною літературою, переводить процес навчання з рівня пасивного поглинання інформації на рівень активного її перетворення	Протягом усього періоду вивчення дисципліни	Проводиться на кожному занятті, студент отримує комплексну оцінку за практичне заняття. Мінімальна кількість балів за поточну успішність має бути не менша 72, максимальна - 120.
МСО2 Диференційний залік	До ДЗ допускаються здобувачі, які успішно засвоїли матеріал з дисципліни.	Відповідно до розкладу	Здобувач може отримати 80 балів за диференційований залік. Мінімальна кількість балів, яку має отримати студент - 48 балів

Контрольні заходи:

	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Можливість перекладання з метою підвищення оцінки
12 семестр	200 балів		
МСО1. Загальний бал за поточну успішність з дисципліни	120		
Усне опитування, розв'язування практичних кейсів та ситуаційних задач, складання тестів з бази "КРОК 2"	120	72	Ні
МСО2. Диференційний залік	80		
Відповідь на теоретичні запитання	40	24	Ні
Виконання практичного завдання	40	24	Ні

При засвоєнні матеріалів модулю студенту за кожне практичне заняття присвоюється максимум 5 балів (оцінка виставляється в традиційній 4 бальній системі оцінювання). Наприкінці циклу обраховується середнє арифметичне успішності студента. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати на практичних заняттях протягом навчального циклу, – 120. Кількість балів студента вираховується за формулою 120 помножити на середнє арифметичне та поділити на 5. ДЗ проводиться після вивчення всіх тем дисципліни і складається здобувачами вищої освіти в період сесії після закінчення всіх аудиторних занять.

До ДЗ допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали всі види робіт передбачені навчальним планом з дисципліни: • були присутні на всіх аудиторних заняттях (лекції, семінари, практичні); • своєчасно відпрацювали всі пропущені заняття; • набрали мінімальну кількість балів за поточну успішність (не меншу 72, що відповідає за національною шкалою «3»); • успішно склали тестування з бази даних "КРОК 2" (поріг 80 %). Оцінка за ДЗ виставляється за традиційною 4-бальною шкалою і конвертується у 200-бальну максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати за екзамен – 80; мінімальна кількість балів, яку здобувач повинен набрати за екзамен – 48. Також є можливість перезарахування здобувачам результатів неформальної освіти, таких як тренінги, онлайн освіта, курси тощо

11. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

11.1 Засоби навчання

ЗН1	Інформаційно-комунікаційні системи
ЗН2	Бібліотечні фонди
ЗН3	Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи
ЗН4	Медичні споруди/приміщення та обладнання (клініки, лікарні тощо)
ЗН5	Мультимедіа, відео- і звуковідтворювальна, проєкційна апаратура (відеокамери, проєктори, екрани, смартдошки тощо)
ЗН6	Програмне забезпечення (для підтримки дистанційного навчання, Інтернет-опитування, віртуальних лабораторій, віртуальних пацієнтів, для створення комп'ютерної графіки, моделювання тощо та ін.)
ЗН7	Прилади (вимірювальні: люксометр, анемометр, кататермометр, мобільні міні-лабораторії тощо)

11.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Гігієна та екологія : підручник / [В. Г. Бардов, С. Т. Омельчук, Н. В. Мережкіна та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Бардова. – Вінниця : Нова Книга, 2020.– 472 с.
2	Біостатистика: підручник / Т. С. Грузева, В. М. Лехан, В. А. Огнев та ін. ; за заг. ред. Т. С. Гузевої. — Вінниця : Нова Книга, 2020. — 384 с.
Допоміжна література	
1	Громадське здоров'я: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В.Ф. Москаленко, О.П. Гульчій, Т.С. Грузева [та інш.] – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 560 с.
2	Oxford Textbook of Global Public Health, 6th edition. Edited by Roger Detels, Martin Gulliford, Quarraisha Abdool Karim, Chorh Chuan Tan. – Vol. 1. OxfordUniversity Press. Published: 2015. - 364 p.
3	Oxford Textbook of Global Public Health, 6th edition. Edited by Roger Detels, Martin Gulliford, Quarraisha Abdool Karim, Chorh Chuan Tan. – Vol. 2. OxfordUniversity Press. Published: 2015. - 541p.

3	Oxford Textbook of Global Public Health, 6th edition. Edited by Roger Detels, Martin Gulliford, Quarraisha Abdool Karim, Chorh Chuan Tan. – Vol. 3. OxfordUniversity Press. Published: 2015. - 737 p.
4	Громадське здоров'я: підручник для студентів вищих мед. навч. закладів / В.Ф. Москаленко, О.П. Гульчій, Т.С. Грузева [та ін.]. – Вид. 3. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 560 ст.
5	Талер Р. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір / Р.Талер, К. Санстейн / пер. з англ. Ольга Захарченко. – К. Наш формат, 2017. – 312 с
6	Гігієна праці: підручник / Кундієв Ю.І., Яворовський О.П., Шевченко А.М. за заг. ред. Ю.І. Кундієва, — Київ: Медицина, 2013. — 904 с.
7	Громадське здоров'я та поведінкова економіка / В. О. Курганська, В. А. Сміянов, О. І. Сміянова // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. - 2019. - №2 (80). - С. 33-39.
8	Раціональне і безпечне харчування як основа громадського здоров'я: навчальний посібник / А Г. Дьяченко, В. А. Курганская, В. В. Касянчук та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 354 с.(навчальний посібник)
9	Епідеміологія: протиепідемічні заходи : навч. посіб. / М. Д. Чемич, Н. Г. Малиш, Н. І. Ільїна та ін. ; за ред. М. Д. Чемич. — Вінниця : Нова Книга, 2020. — 288 с.
Інформаційні ресурси в Інтернеті	
1	Міністерство освіти та науки України https://mon.gov.ua
2	Нормативно дерективні документи МОЗ України https://mozdocs.kiev.ua/?nav=8
3	Верховна Рада України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17#Text
4	Українська база медико-статистичної інформації «Здоров'я для всіх»: http://medstat.gov.ua/ukr/
5	Всесвітня організація охорони здоров'я www.who.int
6	Кохрейнівська бібліотека www.cochrane.org
7	Національна медична бібліотека США – MEDLINE www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed
8	Центр громадського здоров'я МОЗ України www.phc.org.ua